

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Global Civil
Society Strengthening

COUNTERPART
INTERNATIONAL

QADINLARA QARŞI AYRI-SEÇKİLİYİN LƏĞVİ KOMİTƏSİNİN YEKUN QEYD ŞƏRTLƏRİ

*irəli sürülən tövsiyələr və onların yerinə yetirməsinin
izlənməsi metodologiyası*

Bakı - 2015

QADINLARA QARŞI AYRI-SEÇKİLİYİN LƏĞVİ KOMİTƏSİNİN YEKUN QEYD ŞƏRTLƏRİ

*irəli sürülən tövsiyələr və onların yerinə yetirməsinin
izlənməsi metodologiyası*

Ümumi tərtibat və redaktə: Sahib Məmmədov

Bu nəşr ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID) vasitəsi ilə Amerika Xalqının təmənnəsiz yardımına hesabına işıq üzü görmüşdür. Burada əks olunmuş fikirlərə görə müəllif məsuliyyət daşıyır və bu fikirlər heç də mütləq olaraq USAID-in və ya ABŞ Hökumətinin mövqeyi əks etdirmir.

© Vətəndaşların Əmək Həquqlarının Mədafəsi Liqası
© “Təmiz Dğnya” Qadınlara Yardım İctimai Birliyi

MÜNDƏRİCAT

Qadınlara Qarşı Ayri-Sezkiliyin Ləğvi Komitəsinin yekun qeyd şərtləri, irəli sığrılən tūvsiyələr və onların yerinə yetirməsinin izlənilməsi metodologiyası	3
Ğmumi Məlumat	3
Tūvsiyələrin icrası ilə bağılı məlumatların toplanması ğzğn istifadə edilə biləcək metodologiya və alətlər	6
Qadınlara Qarşı Ayri-Sezkiliyin Ləğvi Komitəsinin (CEDAW) Azərbaycan Hükumətinin təqdim etdiyi beşinci dūvri hesabati ğzrə yekun qeyd şərtlər	7

Qadınlara Qarşı Ayrı-seçkiliyin Ləğvi Komitəsinin Yekun Qeyd Şərtləri¹, irəli sürülən tövsiyələr və onların yerinə yetirməsinin izlənməsi metodologiyası

Ümumi Məlumat

Qadınlara Qarşı Ayrı-Seçkiliyin Bəğtən Formalarının Ləğvi ğzrə Konvensiya BMT-nin Baş Assambleyası tərəfindən 1979-cy ildə qəbul edilmiş və ratifikasiya ğzğn azıq elan olunmuşdur.

Konvensiya 1981-ci ilin sentyabrında 20 düvlətin ratifikasiya sənədlərinin qəbulundan sonra qğvvəyə minmişdir.

Konvensiya ailə vəziyyətindən, siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni vəziyyətindən və baxışlarından aslı olmayaraq kişi və qadınların bərabər hğquqlara malik olmalarını təsbit etməklə kifayətlənir.

Konvensiyanın iştirakzısı olan düvlətlər hğquqi, siyasi və proqram xarakterli tədbirlər həyata keçirməklə qadınlara mğnasibətdə müvcud olan ayrı-seçkilik hallarını aradan qaldırmağı ühdəlik olaraq üz ğzərlərinə gütgərlər. Bu ühdəliklər həyatın bəğtən sferalarını, o cğmlədən nigah, ailə mğnasibətləri, həmzinin istənilən şəxs, təşkilat və təsisat tərəfindən qadınlara qarşı hər hansı ayrı-seçkiliyi aradan gütgərən mğvafiq tədbirləri əhatə edir.

Azərbaycan Respublikası 1995-ci ildə “Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bəğtən formalarının ləğv olunması” ğzrə konvensiyasına, 2000-ci ildə isə onun Əlavə Protokoluna qoşulmuşdur.

Ötən dövr ərzində Azərbaycan düvləti BMT-nin “Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bəğtən formalarının ləğv olunması” ğzrə konvensiyasının nəzarət orqanına-Qadınlara Qarşı Ayrı-seçkiliyin Ləğvi Komitəsinə (CEDAW) mğtamadı olaraq düvrğ hesabatlar təqdim etmişdir. Sonuncu, beşinci düvrğ hesabat ğzrə Azərbaycan Düvlətinin məruzəsinə Komitənin 16 fevral-06 mart tarixlərində keçidiyi 60-cı sessiyada baxılmış və “ Yekun qeyd-şərtlər” (Ğmumi xarakterli qeyd-şərtlər) hazırlanaraq hükumətə təqdim edilmişdir.

Konvensiyanın 21-ci maddəsinə uyğun olaraq Komitə hesabatı üyrənərək və mğzakirə edərək, həmzinin düvlətlərdən digər informasiyaları əldə edərək ğmumi xarakterli tövsiyələr verə bilər.

Ümumi xarakterli qeyd-şərtlər. BMT-nin hər bir mğqavilə orqanı üz müşahidələri və qənaətləri əsasında insan hğquqlarının vəziyyətinə dair “ğmumi xarakterli qeyd-şərtlər” hazırlayaraq dərc edirlər.

Bu qeyd-şərtlər bir qayda olaraq düvlətlərin düvrğ hesabat ğzrə məruzələri dinlənildikdən sonra hazırlanaraq dərc edilir. Ğmumi xarakterli qeyd-şərtlər mğqavilələrin insan hğquqlarına dair hissələrinin şərhindən düvlətlərin məruzələrində təqdim etməli olduqları məlumatların ğmumi güstəricilərinə qədər geniş spektrli sualları əhatə edir.

Konvensiyada əks olunan hüquqların qruplaşdırılması

---

¹ Concluding observations on the fifth periodic report of Azerbaijan. Adopted by the Committee at its sixtieth session (16 February – 6 March 2015).

1-ci hissə: Diskriminasiya (maddə1), Tədbirlər siyasəti (maddə 2), Əsas insan hüquqları və fundamental azadlıqlarının təminatı (maddə 3), Xüsusi tədbirlər (maddə 4), Cinslərin rolunda stereotiplər və müvəhəmat (maddə 5), Qadın alveri və fahişəliyin qarşısının alınmasına dair ühdəlik (maddə 6).

2-ci hissə: Siyasi və şəxsi həyat (maddə 7), Təmsilçilik (maddə 8), Vətəndaşlıq (maddə 9).

3-cü hissə: Təhsil (maddə 10), Məşğulluq (maddə 11), Sağlamlıq (maddə 12), İqtisadi və sosial imtiyazlar(maddə 13), Kənd qadınları (maddə 14).

4-cü hissə: Hüquq (maddə 15), Nigah və ailə həyatı (maddə 16).

Azərbaycan Hökumətinin nüvbəti düvrg hesabının təqdim edilməsinə qədərki düvr gzn tüvsiyələrin yerinə yetirilməsi mghgm güstəricidir. Bu baxımdan maraqlı tərəflərin, xgşusən də qadın hüquqlarının mğdafəsi gzrə ixtisaslaşmış QHT-lərin tüvsiyələrlə bağlı hökumətin həyata kezirdiyi hüquqi və praktiki fəaliyyətlərin izlənməsi və qiymətləndirilməsi nəticəsində əldə olunan məlumatlar gələcək alternativ hesabatın hazırlanmasında ən mghgm məlumat mənbəyi rolunu oynayır. İxtisaslaşmış QHT-lər ilk nüvbədə verilən tüvsiyələri qruplaşdırmalı və onlarla bağlı hökumətin fəaliyyətlərinin izlənilməsi (monitorinqi) gzrə metodologiya hazırlamalıdır.

Ən evvefkit yol bir nezə QHT-nin bu fəaliyyəti birgə həyata kezirməsidir. Mğxtəlif istiqamətlər gzrə ixtisaslaşmış QHT-lər (Məişət zorakılığı və erkən evlilik məsələləri, insan alveri və fahişəliyə cəlb etmə, qadınların məşğulluğu və əmək hüquqları və s. sahələr gzrə) birgə fəaliyyət güstərməklə ciddi nəticələr əldə edə bilirlər.

Tüvsiyələrin izlənməsinin hansı nəticələri ola bilər?

1. Nüvbəti hesabatın hazırlanması gzn dəyərli məlumat mənbəyi əldə edilir;
  2. İzlənilmə prosesi zamanı ortaya zıxan çatışmamazlıqlarla (məsələn hökumətin tüvsiyəni natamam yerinə yetirməsi) bağlı ictimai kampaniyaların təşkili və hökumətin tüvsiyələrin icrası istiqamətində daha ciddi səy güstərməyə təşviq etmək;
  3. Tüvsiyədə əks olunan problemin həlli yollarına dair təkilf və tüvsiyələr hazırlayarqa maraqlı tərəflərə təqdim etmək.
- Tüvsiyənin yerinə yetirilməsi gzn düvlət nə etməlidir. Hansı normalar və qgsurlu praktika geder bərabərliyini pozur və ya qadın iştirakçılığını əngəlləyir;
  - Hökumətin həyata kezirdiyi tədbirlər tüvsiyənin yerinə yetirilməsi gzn kifayət etmişdirmi²?
  - Hökumət hansı tüvsiyələrə etinasız yanaşmışdır. Bunun mğmğkgn səbəbləri;
  - Tüvsiyələrin icrasında vətəndaş iştirakçılığı təmin olunmuşdurmu. İxtisaslaşmış QHT-lər fəaliyyətlərə cəlb edilmişdirmi?

---

² Məsələn, 2009-cu ildə Komitə tüvsiyə etmişdir ki, Ailə Məcəlləsində qadınlarla kişilərin nikaha girmə yaşları eyniləşdirilsin. Ailə Məcəlləsinə dəyişiklik edilmiş və qadınlarla kişilərin nikaha girməsi gzn aşağı yaş həddi bərabərləşdirilmişdir, lakin bu erkən evlilik probleminin həlli gzn kifayət etməmişdir.

Misal: Komitə “Qeyri-hükumət təşkilatları və qadın hüquq müdafiəçiləri” adlı təvsiyəsində göstərir ki, QHT qanunvericiliyinə edilən dəyişikliklər QHT-lərin və hüquq müdafiəçilərinin fəaliyyətinə ciddi problem yaradacaqdır. Komitə qadın hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyət göstərən QHT-lərə fəaliyyət müəhlətinin yaradılmasını israrla təvsiyə edir.

Bu təvsiyənin yerinə yetirilməsi güclü dövlər həm qanunvericilik, həm də praktikada QHT-lərin fəaliyyətini əngəlləyən problemləri aradan qaldırmalıdır. Hazırda qadın QHT-lərinin qərarların qəbul edilməsi prosesində iştirakına yaxşı şərait yaradan “İctimai İştirakçılıq Haqqında” Qanun qüvvəyə minməsi də (01 iyun 2014-cü il tarixindən) Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsində İctimai Şura yaradılmamış, ictimai iştirakçılığın digər formalarından demək olar ki, istifadə olunmur. Belə olan şəraitdə yalnız qanunvericilik tədbirləri kifayət deyildir və təvsiyənin icrasını izləyən QHT (və ya fəal) belə problemləri diqqətdə saxlamalıdır.

Digər bir misal, Komitə “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Qanunun 3.2.6 maddəsinin praktikada tətbiqində ciddi problemlərin olmasını göstərir və diqqəti xüsusi ilə kənd qadınlarına, təminatlı qadınlara qarşı dolayı diskriminasiya hallarına yönəldir. Bu halda da qanunvericilikdə gedən bərabərliyi güclü təminat olsa belə praktikada bu təmin olunmamışdır.

Nəticələrdən istifadə strategiyası

Təvsiyələrlə bağlı dövlət tərəfindən həyata keçirilməsi (qanunvericilik, praktikada olan problemlərin aradan qaldırılması, əlavə mexanizmlərin yaradılması və s.) və onun nəticələri ilə bağlı tam və obyektiv məlumatlar əldə edildikdən və email edilərək hesabat (rəy, monitoring hesabatı və s.) hazırlandıqdan sonra ondan aşağıdakı fəaliyyətlər zamanı istifadə etmək olar.

- Tematik müvzularda məruzələrin hazırlanması;
- Qanunvericiliyə dair layihələrin hazırlanması;
- Milli Strategiyalar, Milli Fəaliyyət Planları, Dövlət Proqramları (bu sənədlərlə bağlı Tədbirlər Planları) layihələri hazırlanan zaman müvafiq dövlət orqanlarına (sənəd layihəsinin hazırlanmasına məsul olan) müxtəlif təvsiyə, təkliflərin təqdim olunması;
- BMT-nin Müqavilə orqanlarına alternativ, paralel, külgə və s. hesabatların hazırlanması;
- BMT-nin nizamnamə orqanlarına (məslən Universla Dövrü İcmal üzrə) məlumatın hazırlanması;
- İctimai və maarifləndirici kampaniyaların və fəaliyyətlərin təşkili;

Tövsiyələrin icrası ilə bağlı məlumatların toplanması üçün istifadə edilə biləcək metodologiya və alətlər

- Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, yeni normativ-hüquqi aktların qəbulu ilə bağlı tövsiyələrin icra gedişi ilə bağlı məlumatı qanunvericilikdə baş verən dəyişikliklərin (edilən əlavələrin), yeni qəbul olmuş normativ hüquqi aktların toplanması və təhlili (edilən dəyişiklik və ya yeni qəbul olunan norma verilən tövsiyəyə uyğundurmu?);
- Məhkəmə praktikası ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlərlə bağlı məhkəmə aktlarının təhlili;
- Sterotiplərin, pis adətlərin, erkən evliliyə, məişət zorakılığına və s. şərait yaradan amillərin aradan qaldırılmasına yönələn tədbirlərlə bağlı məlumatların toplanması və təhlili;
- Yeni mexanizmlərin yaradılması və qanunvericiliyin tətbiqi ilə bağlı (Məsələn, məişət zorakılığı qurbanları gəzən yardım mərkəzlərinin, o cümlədən sığınacaqların yaradılması və onların fəaliyyəti) məlumatların toplanması və təhlili.

İstifadə edilə bilən alətlər aşağıdakılar ola bilər:

- Qanunvericiliyin təhlili;
- Statistikanın təhlili;
- İnformasiya sorğuları;
- İntervülər;
- Anket sorğuları və rəy sorğuları;
- Bilavasitə müşahidələr.
- Və s.

QADINLARA QARŞI AYRI-SEÇKİLİYİN LƏĞVI KOMITƏSİNİN (CEDAW) AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN TƏQDIM ETDİYİ BEŞİNCİ DÖVRI HESABATI ÜZRƏ YEKUN QEYD ŞƏRTLƏRİ *

1. 18 fevral 2015-ci il tarixində keçirilən üz 1279 və 1280-ci görüşlərində Komitə Azərbaycan hökumətinin təqdim etdiyi beşinci dövri hesabatını (CEDAW/C/AZE/CO/5) nəzərdən keçirmişdir (bax CEDAW/C/SR.1279 və 1280). Komitənin irad və sualları CEDAW/C/AZE/Q/5, Azərbaycan tərəfinin cavabları isə CEDAW/C/AZE/Q/5/Əlavə.1-də qeyd olunub.

A. Giriş

2. Komitə öz vətənin beşinci dövri hesabatı təqdim etməsi faktını yüksək qiymətləndirir. Həmçinin sessiya qabağı işçi qrup tərəfindən hazırlanan irad və suallara öz vətənin yazılı cavablandırılması zox müsbət qarşılanmışdır. Komitə nəğməyəndə heyəti ilə konstruktiv dialoqu, nəğməyəndə heyətinin şifahi çıxışını və sonradan yaranan sualların cavablandırmasını zox yüksək dəyərləndirir.

3. Komitə öz vətəndən yüksək səviyyəli nəğməyəndə heyəti cəlb etmişdir. Nəğməyəndə heyətinə Ailə, Qadın və Uşaq Məsələləri öz vətə Dövlət Komitəsinin sədri Xanım Hicran Həşeynova başlıq edib və digər yüksək vəzifəli şəxslər – 6 nazir müavini (Daxili İşlər Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi və Təhsil Nazirliyi), Dövlət Statistika Komitəsi sədrinin müavini, Ədliyyə Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi və Maliyyə Nazirliyi nəğməyəndələri və Azərbaycanın BMT Cenevrə Ofisində Daimi Nəğməyəndəsi daxil edilmişdir.

B. Müsbət cəhətlər

4. Komitə öz vətənin 2009-cu ildə təqdim etdiyi dördüncü dövri hesabatından (CEDAW/C/AZE/CO/4) sonra əldə olunan irəliləyişləri və qanunvericilikdə edilən islahatları yüksək qiymətləndirir və aşağıdakı qanunların qəbul olunmasını qeyd edir:

(a) 2011-ci ildə Ailə Məcəlləsinə qadın və kişilər öz vətəni nikah yaşının 18 kimi müəyyən edilməsini qeyd edən dəyişikliklərin edilməsi;

(b) 2011-ci ildə Cinayət Məcəlləsinə insan alverinin sət cəzalanmasını, xüsusilə də məcburi və erkən nikaha məcbur edilməni cəzalandıran dəyişikliklər (maddə 176-1);

(c) 2010-cu ildə qəbul olunan Məişət Zorakılığı Haqqında Qanun.

5. Komitə qadınlara qarşı ayrıseçkiliyin aradan qaldırılması yüngümdə öz vətəni tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətləri, institusional və siyasət zərziyəsində olan səyləri yüksək dəyərləndirir və aşağıda qeyd olunan sənədlərin qəbul olunmasını alqışlayır:

(a) 2014-cü ildə qəbul olunan insan alveri qurbanları olan uşaqların sosial reabilitasiyası və cəmiyyətdə inteqrasiyası öz vətəni dövlət proqramı;

(b) 2014-cü ildə qəbul olunmuş kontrasepsiyanın müasir metodlarından istifadəni təmin olunması məsələsi də daxil olunan 2014-2020-ci illər öz vətəni Səhiyyə Nazirliyinin strateji planı;

(c) 2012-ci ildə başlanılan “Azərbaycan: 2020-ci ilə Baxış” strategiyasının hazırlanması. Bura bütünlükdə gender bərabərliyinin təmin olunması məsələsi daxil olunub;

(d) İnsan alverinə qarşı mübarizə aparmaq öz vətəni Öz vətəni Milli Fəaliyyət Planı (2014-2018).

6. Komitə əvvəlki hesabatın təqdim olunmasından sonra keçən dövrdə öz vətəninə aşağıdakı beynəlxalq və regional sənədlərin qəbul etməsini təqdir edir:

(a) Qadın və kişi işçilərə qarşı bərabər mənasibət və bərabər imkanlar: Ailə ühdəlikləri olan işçilərdən bəhs edən Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 156 sayılı konvensiyası; və

(b) Analığın Mədfafəsi öz rə Konvensiyanın 2000-ci il özünə Təftiş olunmasını əks etdirən Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 183 sayılı Konvensiyası (2011-ci ildə).

C. Əsas narahatçılıq doğuran məqamlar və tövsiyələr:

Milli Məclis

7. Komitə qanunverici orqanın Konvensiyanın tam həyata keçirilməsində əsas rol oynamasını qeyd edir (bax: Komitənin 2010-cu ildə 44-cü sessiyada parlament üzvləri ilə münasibətlər haqqında bəyanatı). Bu Milli Məclisi öz mandatını həyata keçirməklə bərabər Konvensiya üzrə əvvəlki hesabat dövrü ilə gələcək hesabat qədər qeyd olunan tövsiyələrin həyata keçirilməsi üçün lazımi tədbirlərin görülməsinə çağırır.

Konvensiyanın görünməsi və Fakultativ Protokol

8. Komitə Gəncə Apelyasiya Məhkəməsinin Konvensiyaya uyğun verdiyi 2 qərarı tanıyır – Azərbaycan tərəfinin gündərdiyi cavab siyahısında bunlar Əhmədov və Məmmədovun işləri kimi qeyd olunub. Lakin Konvensiyanın gürnməsi və birbaşa olaraq Konvensiyadan istifadə məsələsində olan zətsizliklər və yerli məhkəmələrdə cinsi ayrıseçkiliklə müşayət olunan işlərin olması narahatçılıq doğurur.

9. Komitə üzv ölkəyə tövsiyə edir:

(a) Qadınların Konvensiya tərəfindən onlara verilən hüquqlar və bununla bağlı olaraq Fakultativ Protokolda qeyd olunan prosedurlar barədə bilgilərinin artırılmasını;

(b) Qadınları hər hansı bir cinsi və ya gender ayrıseçkiliyi halları barədə müvafiq məhkəmə və kvazi-məhkəmə orqanlarına müraciət etmələri üçün inandırmaq;

(c) Hakim, prokuror və vəkillər üçün Konvensiya, Fakultativ Protokol, Komitənin ümumi tövsiyələri barədə bilik və bacarıqlarının artırılması yönündə proqramlar həyata keçirmə. Bununla da onların işlərə baxış zamanı yerli qanunvericiliklə bərabər Konvensiyanın müddəalarına istinad etməsi və ondan istifadə etməsi prosesi güclənəcək.

Qadınların sülh prosesində iştirakı

10. Komitə öz vətəninə sülh yaratma prosesinə daha zox qadınların cəlb olunması və bu məqsədlə Cənubi Qafqaz Qadınları Konqresinin yaradılması halını təqdirəlayiq hesab edir. Eyni zamanda Komitə öz vətəninə tərəfindən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1325 sayılı qətnaməsinin (2000) tələblərinin həyata keçirilməsi özünə milli fəaliyyət planının hazırlanmasını yəksək qiymətləndirir. Lakin Milli Fəaliyyət Planının qəbul olunması özünə hər hansı bir məddətin qoyulmasına təəssüf edir.

11. Komitə üzv ölkəni qadın təşkilatlarının nümayəndələri ilə birlikdə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1325 sayılı qətnaməsinin (2000) tələblərinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə milli fəaliyyət planının hazırlanması və qəbul olunması üçün bəlli bir dövr təyin etməyə çağırır:

(a) Bu zaman BMT Təhlükəsizlik Şurasının qadın, sülh və təhlükəsizlik sahəsində qəbul etdiyi bütün sənədlər nəzərə alınmalıdır. Məsələn, 1820 sayılı Qətnamə (2008), 1888 (2009), 1889 (2009) və 2122 (2013) sayılı qətnamələr və

həmçinin qadınlar münaqişələrin həlli, münaqişə və münaqişədən sonra mövzusunda olan 30 sayılı Ümumi Təvsiyyə (2013);

(b)Qadınlarda bütün növ sülh danışıqları zamanı vasitəçi kimi iştirakının təmin edilməsi. Qadınlar fərdi olaraq, və ya hər hansı bir beynəlxalq təşkilatın nümayəndəsi kimi üçüncü tərəflərin təşəbbüsü ilə sülh danışıqları zamanı təşkil olunan tədbirlər də aktiv şəkildə cəlb olunmalıdır;

(c)Sülh yaratma prosesi və münaqişədən sonrakı siyasi proseslər zamanı qadınlarda effektiv iştirakını təmin etmək üçün liderlik təlimləri keçirilməlidir.

Məcburi köçkün qadın və qızlar

12.Komitə qeyd edir ki, son zamanlar əksəriyyəti qadın və qız olan məcburi köçkünlərlə bağlı bir sıra dövlət proqramları həyata keçirilib. Buna baxmayaraq Komitə onların həyat şəraiti, yüksək işsizlik dərəcəsi, və gəlir əldə etmək üçün imkanlarının olmaması faktından narahatdır. Eyni zamanda məcburi köçkün qadın və qızların məişət zorakılığı, erkən və məcburi nikah, əməyin istismarı və insan alverinə məruz qalması, yoxsulluq, təhsil və səhiyyə məqsətlərinə zərərli zamanı cinsi ayrıseçkilik, siyasi proseslərdə və ictimai həyatda iştirak üçün imkanların olmaması faktı da narahatlıq doğurur.Həmçinin Komitə narahatdır ki, məcburi köçkün qadın və qızlar onların ehtiyaclarının ödənilməsi üçün həyata keçirilən fəaliyyətlərin planlaşdırılması və icra edilməsi proseslərindən kənar qalır.

13.Komitə üzv ölkəyə aşağıdakıları təvsiyyə edir:

(a)Məcburi köçkün qadın və qızların təhlükəsizliyinin təmin olunması və hər hansı bir zorakılıq zamanı onların müdafiəsi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi. Bu zaman əsas diqqət məcburi köçkün qadın və qızlara qarşı zorakılığın qarşısının alınması və günahkarların cəzalandırılmasına yönəlməlidir;

(b)Məcburi köçkün qadın və qızların ehtiyaclarının ödənilməsi üçün bütün adekvat resursların cəlb olunması, xüsusilə də bu onların və uşaqlarının təhsil alması və adekvat gəlir əldə etmək imkanlarının genişlənməsinə yönəldilməlidir;

(c) Məcburi köçkün qadın və qızların adekvat səhiyyə və təhsilin rahat əldə etməsi və hərəkət azadlığının təmin olunması.

Qadınlarda inkişafı üçün milli mexanizm

14.Komitə narahatlıqla bildirir ki, qadınlarda irəli zəkilməsi üçün milli siyasi liderlik tərəfindən dəstək və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin söylərinə baxmayaraq aydın olmayan mandat və hükmət strukturlarında gender bərabərliyinin təmin olunması üçün hər hansı bir siyasət və qurumun olmaması qadınlarda inkişafı və irəli zəkilməsi üçün əngəllər təşkil edir. Komitə həmçinin narahatdır ki, məqsədi hükmət strukturları və idarələrində qərar qəbul etmə səviyyəsində gender bərabərliyi nəzərə alınmır, bəzi bülğələrdə müvcud deyil və bəzi qanunlar, siyasətlər və proqramlar qəbul olunan zaman gender bərabərliyinə riayət olunmur. Eyni zamanda Komitə təəssüflə qeyd edir ki, gender bərabərliyinin təmin olunması və bu sahədə de yure və de fakto arasında olan fərqin aradan qaldırılması üçün milli fəaliyyət planı hələ də yoxdur.

15.Komitə üzv ölkəyə aşağıdakı təvsiyyələri verir:

(a)Qadınlarda inkişafı və irəli zəkilməsi, eyni zamanda Konvensiyanın tələblərinin tam həyata keçirilməsi üçün milli mexanizm kimi fəaliyyət göstərməsi məqsədi ilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin imkanlarını artırmaq və ona tam olaraq Nazirlik statusu vermək; Hökmət qurumlarında gender yönümlü mərkəzlər yaratmaq və onları adekvat insan, maliyyə və texniki resurslarla təmin etmək;

(b) Gender bərabərliyi və qadınların inkişafı üzrə Milli Fəaliyyət Planı qəbul etmək və bu işi BMT-nin tövsiyələri və hesabatlara olan şərtləri nəzərə almaqla həyata keçirmək;

(c) Bütün rayon və bölmələrdə gender mərkəzlərinin yaradılması və inkişafı, onların qərar qəbul etmə prosesinə cəlb olunması və qadınlar tərəfindən qərar qəbul etmə zamanı ən yüksək vəzifələri tutmasını təmin etmək.

QHT-lər və qadın hüquq müdafiəçiləri

16. Komitə 2014-cü ilin sonunda qanunvericilikdə müstəqil QHT-lərin ölkədə fəaliyyətinə ciddi əngəllər törədən dəyişikliklər edilməsindən narahatdır. Maliyyə resurslarının idarə olunması və şəffaflığı ilə əlaqədar olan dəyişikliklər vacib olsa da bəzi dəyişikliklər ölkədə qadın təşkilatları da daxil olmaqla QHT-lərin və ictimai təşkilatların fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir və onların fəaliyyətini məhdudlaşdırır. Eyni zamanda Komitə qadın jurnalist və hüquq müdafiəçilərinin işinə ciddi əngəllər yaradılması və hətta bəzi hallarda onların həbs və təqib olunması halından narahatdır.

17. Komitə üzv ölkəni aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Qanunvericilikdə olan dəyişiklikləri yenidən nəzərdən keçirmək və bu dəyişikliklərin QHT-lərin, xüsusilə də qadın təşkilatların fəaliyyətinə mənfi təsirini aradan qaldırmaq, qadın təşkilatlarının rahat yaradılması, azad fəaliyyəti və resurslar cəlb etməsi üçün münbit şəraitin yaradılması;

(b) Qadın jurnalist və hüquq müdafiəçilərinin hüquqlarına tam hörmət olunmasını təmin etmək.

Müvəqqəti xüsusi tədbirlər

18. Gender bərabərliyinin təmin olunması barədə qanunun 3.2.6 maddəsində qeyd olunmasına baxmayaraq defakto bərabərliyin təmin olunması və qadınların ictimai siyasi həyatda təmsil olunması və kəndlərdə yaşayan qadınlar, fiziki məhdudiyəti olan qadınlar, məcburi küçükn və qazqın qadınlar və yaşlı qadınlar kimi qruplara məxsus və müxtəlif növ ayrıseçkiliyə məruz qalan qadınların vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün müvəqqəti xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməməsi faktı Komitəni narahat edir.

19. Komitə tövsiyyə edir ki, üzv ölkə müvəqqəti xüsusi tədbirlər qəbul etsin. Bura Konvensiyanın 4 (1) maddəsinə və Komitənin 25 sayılı Ümumi Tövsiyələrinə (2004) uyğun olaraq kvota qəbul olunması və qadın və kişilər arasında bərabərliyin təmin olunması prosesinin sürətləndirilməsi üçün strategiyanın hazırlanması da daxil edilməlidir. Həmçinin Komitə tövsiyyə edir ki, üzv ölkə kəndlərdə yaşayan qadınlar, fiziki məhdudiyəti olan qadınlar, məcburi köçkün və qaçqın qadınlar və yaşlı qadınlar kimi qruplara məxsus qadınların problemlərinin həllinə yönələn müvəqqəti xüsusi tədbirlər qəbul edilsin və bu tədbirlərin təsirlərinin qiymətləndirilməsi, gender statistikasını və digər məlumatların ictimaiyyət üçün əlçatan olması təmin edilsin.

Stereotiplər və zərərli təcrübə

20. Komitə narahatlıqla bildirir ki, əvvəlki hesabatda qeyd şərtlərdə (CEDAW/C/AZE/CO/4, bülmə 20) tövsiyələr kimi qeyd olunmasına baxmayaraq qadın və kişinin ailə və cəmiyyətdə rolu və vəzifələri sahəsində patriarxal münasibət və stereotiplər dərin kökə malikdir və tövsiyələrdə qeyd olunmasına baxmayaraq oğlan üvləmə gətirilməsinə yeni doğulmuş körpələrin cinsi müstəqilliyi arasında fərq artmışdır və 166 oğlana qarşı 100 qıza bərabərdir. Komitə qeyd edir ki, stereotiplər Azərbaycan cəmiyyətində kişilərin qadınlardan üstünlüyü göstərən tədris materialları və mətbuatda qadın portreti yaradılması zamanı kəskinləşir və qadınların sosial statusu, onların ictimai

həyatda iştirakı azaldılır və qadınlar gəzən üdənişli məşğulluq zamanı aşağı əmək haqqı təyin edilir.

21. Komitə üzv ölkəni aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Dərhal oğul övlada üstünlük verilməsi fenomeninin aradan qaldırılması üçün çoxşaxəli Fəaliyyət Planının qəbul edilməsi;

(b) Dövlət rəsmiləri də daxil olmaqla qadın və kişilərin maarifləndirilməsi və cəmiyyətin bütün sahələrində mövcud olan cinsi ayrıseçkiliyin aradan qaldırılması üzrə onların məlumatlandırılması vasitəsi ilə oğul övlada üstünlük verilməsi stereotipinə qarşı qəti tədbirlər həyata keçirmək;

(c) Radio, televiziya və çap da daxil olmaqla bütün mətbuatın ictimai, iqtisadi və siyasi proseslərdə fəal iştirak edən müsbət qadın portreti yaratmaqla gender stereotiplərinin ləğv olunmasının vacibliyi barədə məlumatlandırmaq;

(d) Onların təsirini qiymətləndirmək məqsədi ilə gender stereotiplərinin aradan qaldırılması üçün həyata keçirilən tədbirlərin mütəmadi olaraq monitorinqinin aparılması və izlənməsi.

Qadınlara qarşı zorakılıq

22. Komitə gəzən ölkənin nəmayəndələri tərəfindən Nazirlər Kabinetinin Məişət Zorakılığının aradan qaldırılması gəzən Milli Strategiyanın və Məişət Zorakılığının qarşısının alınması gəzən Milli Fəaliyyət Planını mğzakirə etməsi, və qadınlara qarşı zorakılığı əks etdirən onlayn məlumat bazasının hazırlanması barədə verdiyi məlumatı yğksək qiymətləndirir. Lakin Komitə aşağıdakılardan narahatdır:

(a) Məişət Zorakılığına Qaşı Qanunun zəif icra olunması. Bu qanundan istifadə ilə müşayət olunan işlərinin sayının az olması və az sayda uzun mğddətli və qısa mğddətli mğhafizə orderlərin verilməsindən gürğngür.

(b) Məişət zorakılığına dair sistematik olaraq məlumatların toplanmaması;

(c) Məişət zorakılığı qurbanları gəzən dəstək və mğraciət mərkəzlərinin sayının az olması və onların əksəriyyətinin QHT-lər tərəfində yaradılması;

(d) Məişət zorakılığının qurbanı olan qadınlar gəzən dövlət tərəfindən maliyyələşən bir nezə sığınacaq var. Hazırda onların sayı 3-dğr və onlar Əmək və Əhəlinin Sosial Mğdafəsi Nazirliyinin tərkibində yaradılıb;

(e) Qadınlara qarşı və məişət zorakılığına qarşı mğbarizə və onların qarşısının alınması gəzən Avropa Şurasının Konvensiyasının qəbul olunması məsələsinin təxirə salınması.

23. Özünün 19 sayılı Ümumi Tövsiyyəsini (1992) xatırladaraq Komitə üzv ölkəni aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Dərhal Məişət Zorakılığının Qarşısının Alınması üçün Milli Strategiya və Məişət Zorakılığının Qarşısının Alınması üçün Milli Fəaliyyət Planının qəbul edilməsi və onların həyata keçirilməsi üçün bütün lazımi resursların ayrılması;

(b) Yaş, şəhər və kənd, zorakılığı törədən və qurban arasında olan münasibət və digər parametrlər üzrə qruplaşdırılaraq qadınlara qarşı bütün növ zorakılığı özündə əks etdirən məlumatların toplanması üçün hərtərəfli bir sistemin işə salınması;

(c) Bütün ölkə boyu zorakılıq qurbanları üçün dövlət tərəfindən maliyyələşən dəstək və müraciət mərkəzlərinin yaradılması və bu sahədə müvafiq QHT-lərlə əməkdaşlığın gücləndirilməsi;

(d) Zorakılıq qurbanı olan qadınlar üçün dövlət tərəfindən maliyyələşən sığınacaqların təşkil edilməsi (xüsusilə bölgələrdə) və 24/7 rejimində fəaliyyət göstərən milli yardım xəttinin yaradılması;

(e)Qadınlara qarşı və məişət zorakılığına qarşı mübarizə və onların qarşısının alınması üçün Avropa Şurasının Konvensiyasının qəbul olunması üçün vaxtın müəyyən edilməsi.

İnsan alveri və fahişəlik

24. Komitə insan alveri qurbanları olan qadın və qızların effektiv müdafiəsini təmin etmək üçün həyata keçirilən qanunvericilik və siyasət üçün tədbirləri və proqramları yüksək dəyərləndirir. Lakin Komitə aşağıdakılardan narahatdır:

(a) Əvvəllər cinsi istismar və məcburi əmək məqsədi ilə qadın və qızların alveri üçün hələ də mənbə, tranzit və təyinat ərazi kimi qalmaqdadır;

(b) İnsan alveri ilə mübarizə üçün siyasətlərinin ölkədə həyata keçirilməsi üçün mexanizmlər zəifdir;

(c) Cinayət Məcəlləsində qızlar da daxil olmaqla uşaq pornoqrafiyasını qadağan edən xüsusi müddəalar yoxdur və yerli qanunvericiliklə hez bir hüquqi şəxs bu kimi işlərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilməz;

(d) Dövlət bərpa və reintegrasiya tədbirləri yalnız ümumi olaraq insan alveri qurbanlarına xidmət edir və xüsusi olaraq ayrıca pornoqrafiyada istismar edilən qadınlar və fahişəlik üçün satılan qızların ehtiyaclarını nəzərə almır;

(e) İnsan alverinin ən əsas hədəfi olan kəmə uşaqları, xüsusilə qızlar barədə rəsmi statistika yoxdur;

(f) Ölkədə fahişəliyin əsas səbəblərini üyrənən xüsusi hez bir araşdırma yoxdur.

25. Komitə üzv ölkəyə aşağıdakıları tövsiyə edir:

(a) **Qadın və qızların fahişəlik, orqan alveri və köləlik üçün satılması kimi halların qarşısının effektiv alınması və onlarla mübarizə üçün müvafiq azlıqların hüquqları və problemləri üçün yerli Komissiyaları bütün lazımi insan, maliyyə və texniki vasitələrlə təmin etmək; Uşaqların, xüsusilə qızların müdafiəsi üçün siyasətlərin, proqramların və digər fəaliyyətlərin daha da yaxşılaşdırılması üçün yerli uşaq müdafiəsi üçün sistemi yenidən qurmaq və inkişaf etdirmək;**

(b) **İnsan alveri ilə mübarizə üçün milli siyasəti tam həyata keçirmək üçün effektiv mexanizmlərin təmin edilməsi;**

(c) **Uşaqlar, xüsusilə qızlarla bağlı pornoqrafiyanın qadağan olunması və cinayət kimi tanınması üçün qanunvericilikdə dəyişikliklər olunması və bu işlərə görə hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasının təmin edilməsi;**

(d) **Dövlət bərpa və reintegrasiya tədbirlərinin xüsusi olaraq pornoqrafiyada istismar edilmək və fahişəlik üçün satılan uşaqlar və xüsusilə qızların ehtiyaclarını nəzərə alması təmin edilsin;**

(e) **Küçə uşaqları, xüsusilə qızlar barədə məlumat toplanılmasını inkişaf etdirmək və sistemik olaraq cinslər üçün ayrı-ayrı belə məlumatların toplanması;**

(f) **Qadınları fahişəliyə sürükləyən faktorları müəyyən etmək, fahişəlikdən əl çəkmək istəyən qız və qadınlar üçün xüsusi mərkəz və rehabilitasiya/reintegrasiya proqramlarının yaradılması və inkişaf etdirilməsi.**

Siyasi və ictimai həyatda iştirak

26. Komitə əvvəllər ölkənin nümayəndələri tərəfindən 2014-cü ildə ölkədə qadınların bələdiyyədə təmsilçiliyin 35% qədər artması və ölkə prezidenti tərəfindən qadınların rayon icra başçılarına müəvəzə kimi vəzifələrə təyin olunması faktları barədə olan məlumatı yüksək qiymətləndirir. Bununla belə Komitə qadınların milli və yerli qanunverici orqanlarda, Hükumətdə, dövlət qulluğunda, ən yüksək və qərar qəbul edən vəzifələrdə zəif təmsil olunması faktından narahatdır.

27. Komitə tövsiyyə edir ki, üzv ölkə qadınların xüsusilə də ən yüksək və qərar qəbul edən vəzifələrdə, siyasi və ictimai həyatda və dövlət qulluğunda tam və bərabər təmsil olunmasını təmin etsin. Xüsusilə tövsiyyə olunur ki, üzv ölkə siyasi partiyaların seçki üzrə namizədlərin siyahısında qadınlar üçün məcburi kvota təyin etsin, və ya qadınların seçilənlərin ən azı 30% təşkil etməsini təmin etmək üçün alternativ sistem tətbiq etsin. Eyni zamanda Konvensiyanın 4-cü maddəsinin 1-ci bəndinə və 25 sayılı Ümumi Tövsiyələrə (2004) əsasən qadınların yüksək vəzifələrə təyin olunmasında paritet sistemi və onların yüksək vəzifələrə cəmləşməsini sürətləndirmək üçün müvəqqəti xüsusi tədbirlərin qəbul edilməsi.

Təhsil

28. Komitə ölkədə kişi və qadınların savadlılıq dərəcəsinin yüksək olması və qızların orta təhsil məğəssisələrinə cəlb olunması dərəcəsinə yüksək qiymətləndirir. Bunlara baxmayaraq Komitə aşağıdakılardan narahatdır:

(a) Ucqar bülgələrdə və qaçğın və məcburi küzükgn məskənlərində qızların orta məktəblərdə davamiyyətinin aşağı olması və erkən nikah nəticəsində qızların təhsilinin əsasən orta məktəblərdən sonra dayandırılması;

(b) Ali məktəblərə qəbul zamanı qadınların kişilərə nisbətən sayının azlığı;

(c) Təhsil sahələrinin sezimi zamanı stereotiplərə əsaslanmaq, bunun nəticəsində də qadınlar əsasən səhiyyə, xidmət sahələri kimi ənənəvi olaraq qadınların daha çox olduğu sahələrdə cəmləşirlər;

(d) Təhsil materiallarında gender stereotiplərinin olması;

(e) Məktəb kurikulumunda qadın hğquqları və gender bərabərliyi kimi fənnlərin olmaması və bu sahədə məğəssisələr gğzn profesional təlimlərin keçirilməməsi.

29. Komitə üzv ölkəyə aşağıdakıları tövsiyyə edir:

(a) Erkən nikah halları da daxil olmaqla qızların təhsilinin yarımçıq kəsilməsi hallarının aradan qaldırılması üçün müvafiq tədbirlər həyata keçirmək;

(b) Konvensiyanın 4-cü maddəsi və 25 sayılı Ümumi Tövsiyələrə əsasən qadın və qızların ali məktəblərdə sayının artırılması üçün bütün lazımı müvəqqəti xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi də daxil olmaqla digər bütün lazımı işlərin görülməsi. Məsələn qadınlar üçün xüsusi təqaüdlərin ayrılması;

(c) Qızları və gənc qadınları qadınlar üçün qeyri-ənənəvi sahələrdə təhsil alması və karyera qurmasına həvəsləndirmək üçün xüsusi karyera üzrə təlimatlar hazırlamaq;

(d) Məktəb dərsləkləri və digər tədris materiallarını analiz etmək və oradan gender bərabərsizliyi və stereotiplərə dair olan bütün məlumatları çıxarmaq;

(e) Məktəb kurikulumuna məcburi fənn kimi qadın haqları və gender bərabərliyi fənnlərini daxil etmək və bütün təhsil səviyyəsində müəllimlər üçün bu mövzuda xüsusi professional təlimlər təşkil etmək.

Məşğulluq

30. Komitə qadınlar arasında işsizlik göstəricilərinin aşağı olması faktını xğsusi qeyd edir. Lakin buna baxmayaraq əmək bazarında qadınların əsasən aşağı məvəcibli və qeyri-rəsmi işlərdə cəmlənməsi, cinslər arasında əmək haqqında böyğk fərq, uşğa baxma məğəssisələrinin zatişmaması və kişilərlə məğqayisədə qadınlar gğzn daha az təqağd təyin olunması kimi şaquli və gğfiqi fərqlərin olması mənfi hal kimi qiymətləndirilir.

31. Komitə üzv ölkəyə aşağıdakıları tövsiyyə edir:

(a) Qadınların iş yerlərində rəsmi qeydiyyatı və rəsmi işlə təmin olunması hallarının artırılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi, qadın və kişilər

arasında məşğulluq fərqi və struktur bərabərsizliyinin aradan qaldırılması üçün səylərin artırılması və həm şaquli, həm də üfiqi fərqlərin ləğv edilməsi;

(b) Bütün sektorlarda qadın və kişilərin əmək haqlarının mütəmadi analizini aparmaq və eyni iş üçün eyni məvacib prinsipinin tətbiq olunması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi və bununla da cinslər arasında əmək haqqı fərqlərinin azaldılması;

(c) Uşağa baxma müəssisələrinin sayının artırılması və məcburi atalıq məzuniyyəti də daxil olmaqla qadın və kişilərin iş və şəxsi həyatlarının uzlaşması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi;

(d) Qadınlara təqaüd və digər sosial müdafiə yardımlarının təyin olunması zamanı uşaq doğumu və böyüdülməsi nəticəsində yaranan iş fasilələri nəzərə alınmalıdır və onlar üçün yarım iş günü təyin olunsun da tam kimi nəzərə alınmalıdır.

Səhiyyə

32. Komitə bəzi vətəndaşlar gəzən əlzan və əlverişli səhiyyə xidmətlərini təmin etmək gəzən gəzən ölkə tərəfindən həyata keçirilən tədbirləri bəyənir. Lakin səhiyyə gəzən qeyri adekvat xərclərin olması, qadınların üz sağlamlığı barədə qərar qəbul etməsi zamanı həquqlarının məhdudlaşdırılması, ana ülgəmləri barədə rəsmi məlumatların beynəlxalq hesablamalardan fərqlənməsi faktı Komitəni narahat edir; 2011-ci ildə aparılan Azərbaycan Demografik və Səhiyyə Araşdırması nəticəsində məəyyən olunmuş kürpə ülgəmg, xəsusilə 5 yaşından kişik olan uşaqların ülgəmg zamanı qız və oğlanlar arasında olan fərq narahatzılıq doğurur. Qadınlar arasında yğksək azqanlılıq olması, ailə planlaşması zamanı əsasən abortlardan istifadə, bura məcburi abortlar və uşağının cinsinin sezilməsi gəzə abortlar da daxildir, məgisir kontrastik vasitələrdən istifadə olunmaması, zəif səhiyyə infrastrukturu (xəsusilə bülğələrdə) və səhiyyə xidməti güstərənlərin aşağı səriştəsi əsas problemlər arasında qeyd oluna bilər. Həminin Komitə Cinsi və reproduktiv sağlamlıq gəzə qanununun qəbul olunmamasında narahatdır.

33. Komitə 24 Saylı Ümumi Tövsiyyələri (1999) nəzərə alaraq üzv ölkəni qadınların yüksək səviyyəli səhiyyə ilə təmin olunmasına və aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Ana ölümləri hallarının azaldılması üçün səylərin gücləndirilməsi, onun yayılma dərəcələri, səbəbləri və fenomenin ölçülməsi üçün lazım olan dəqiq informasiyaların təmin edilməsi;

(b) Ana və körpə ölümlərinin azaldılması üçün doğum öncəsi, doğuş zamanı və yeni doğulan körpələrə qulluq zamanı yüksək səviyyəli xidmətlərin təmin olunması;

(c) Ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq barədə məarifləndirmə və tədris, xüsusilə də müvafiq yaş qrupları üçün orta məktəblərdə;

(d) Müasir kontraseptik vasitələrin Səhiyyə Nazirliyinin Əsas Dərman Vasitələri Siyahısına salınması da daxil olmaqla əhali arasında müasir kontraseptik vasitələrdən istifadəni təşfiq etmək;

(e) Təxirə salmadan Əhalinin Reprodukativ Sağlamlığı və Ailə Planlaşdırılması üzrə qanununun qəbul edilməsi;

(f) Qadın və uşaqlar arasında qida mikroelementləri çatışmazlığının aradan qaldırılması üçün Qidadan İstifadə Qanununun qəbul edilməsi;

(g) Anadan uşağa xəstəliklərin keçməsinin qarşısının alınması üçün proqram və xidmətlərin təşkili (xüsusilə bülğələrə);

(h) HIV damğasının aradan qaldırılması üçün məlumatlandırma kampaniyalarının təşkili.

Qadınların iqtisadi imkanlarının genişləndirilməsi

34. Komitə qadınların iqtisadi imkanlarının genişləndirilməsi zamanı ayrı-sezkiyyə məruz qalması, və qadınların cəmiyyətdə rolu və pul qazanmada ikinci dərəcəli hesab edilməsi, mğəyyən bacarıqların olmaması və digər bu kimi səbəblər gətirilərək qadınlara kredit verilməməsi məsələsindən narahatdır.

35. Komitə üzv ölkəyə tövsiyyə edir ki, qadınların (xüsusilə regionlarda) iqtisadi imkanlarının artırılması və sahibkarlığa cəlb olunması məqsədi ilə qadınların dəstəklənməsi və motivasiya olunması üçün səylərini artırsın. Bura qadınlar üçün xüsusi kreditlər, torpaq və digər resursların ayrılması, kiçik müəssisələrin inkişafı və idarə olunmasına dair təlimlər, qadınların bu kimi təşəbbüslərinin monitorinqi kimi bir sıra fəaliyyətlər daxildir.

Region qadınları

36. Komitə region qadınlarının torpaq və bu kimi resurslar, eləcə də ictimai və səhiyyə xidmətləri, iqtisadi imkanlar, yeni texnologiyalarla zəif təmin olunması, icmalarda qərar qəbul etmə prosesində iştirak da daxil olmaqla ictimai və siyasi həyatda iştirak səviyyəsinin aşağı olmasını faktını narahatzılıqla qeyd edir. Komitə kəndlərdə və rayonlarda uşağa qulluq mğəssisələrinin zətışməməsi, məişət zorakılığı qurbanları gğzgn xğsusi sığınacaqlar və xidmətlərin olmamasından narahatdır.

37. Komitə üzv ölkənin region qadınlarının torpaq və bu kimi resurslara, sosial, səhiyyə və digər əsas xidmətlərə, iqtisadi imkanlara, yeni texnologiyalara asan çıxış əldə etməsini təmin etmək, eləcə də qadınların icma səviyyəsində qərar qəbul etmə prosesi də daxil olmaqla siyasi və ictimai həyatda fəal iştirak etməsi üçün bərabər imkanların yaradılmasını tövsiyyə edir. Eyni zamanda Komitə tövsiyyə edir ki, regionlarda uşağa qulluq müəssisələrinin sayı və keyfiyyəti artırılсын, məişət zorakılığı qurbanları üçün xüsusi sığınacaqlar və xidmət mərkəzləri yaradılsın.

Ailə münasibətləri və erkən nikah

38. Komitə qadın və kişilər gğzgn eyni minimum nikah yaşının (18 yaş) təmin olunmasını bəyənir. Lakin Komitə uşaq evliliyi hallarının artması, bu kimi halların rəsmi statistikasının olmaması və erkən nikaha gürə cəzaların tətbiq olunmaması faktından narahatdır. Eyni zamanda Komitə rəsmi nikah əvəzinə qadın və uşaqlara hez bir hğquq verməyən dini nikah (Kəbin) hallarının artmasını narahatzılıqla qeyd edir. Eyni zamanda təqağd hğququ kimi qeyri maddi əmlakların nikah əmlakı kateqoriyasına aid edilməməsi halını pisləyir.

39. Komitə üzv ölkəni aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Məktəblərdə qızların davamiyyətinin monitorinqi və digər vasitələrlə erkən və uşaq nikahlarının qarşısının alınması, mütəmədi olaraq bu sahədə araşdırma aparmaq, erkən nikahla əlaqəsi olan şəxslərin istintaqa cəlb olunması və cəzalandırılması (31 saylı Ümumi Tövsiyyəyə əsasən);

(b) Rəsmi dövlət nikahı olmadan dini nikah (Kəbin) hallarının qadağan olunması və qadınların və uşaqlarının hüquqlarının qorunması üçün onları qeyri-rəsmi nikahlardan qorumaq (29 saylı Ümumi Tövsiyyəyə əsasən);

(c) Təqaüd və sığorta mənfəətləri kimi qeyri-maddi əmlakların nikah əmlakı kimi qəbul olunması üçün hüquqi tədbirlər həyata keçirmək və boşanma zamanı onların bölünəcək əmlak kimi tanınmasını təmin etmək.

Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platforması

40. Konvensiyanın tələblərinin həyata keçirilməsinin təmin olunması üçün Komitə üzv ölkəni Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platformasını tətbiq etməyə çağırır.

Minilliyin İnkişaf Məqsədləri və 2015-ci ildən sonrakı inkişaf mərhələsi
41. **Komitə Konvensiyanın tələblərinin təmin olunması üçün gender perspektivinin Minilliyin İnkişaf Məqsədləri və 2015-ci ildən sonrakı inkişaf mərhələsinə daxil olunmasını tövsiyyə edir.**

Yayım

42. **Komitə üzv ölkənin sistemətik və davamlı olaraq Konvensiyanın tələblərini yerinə yetirmək öhdəliyinin olmasını qeyd edir. Komitə üzv ölkəni hal-hazırki zamandan növbəti dövrü hesabat verilməsinə qədər olan dövr ərzində ilk olaraq bu yekun qeyd şərtləri və tövsiyələri yerinə yetirməyi çağırır. Komitə eyni zamanda yekun qeyd şərtlərin həyata keçirilməsini təmin etmək üçün onların üzv ölkənin rəsmi dilində bütün səviyyələrdə müvafiq qurumlara (milli, regional və yerli), xüsusilə də Hökumət idarələri, nazirliklər, Milli Məclis, ədliyyə və digər qurumlara yayılmasını xahiş edir. Komitə üzv ölkəni işəgötürənlər birliyi, həmkarlar ittifaqları, insan və qadın hüquqları təşkilatları, universitetlər və tədqiqat institutları və digər bütün maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq etməyə çağırır. Eyni zamanda o tövsiyyə edir ki, yekun qeyd şərtlər və tövsiyələr onların icra olunması üçün müvafiq formada yerli icma səviyyəsində yayılmalıdır. Əlaəvə olaraq Komitə üzv ölkədən CEDAW Konvensiyası, onun Protokolu və digər qanunlarını və Komitənin Ümumi Tövsiyələrini bütün maraqlı tərəflər arasında yayılmasına davam etsin.**

Texniki yardım

43. **Komitə üzv ölkəyə tövsiyyə edir ki, Konvensiyanın tələblərinin yerinə yetirilməsi zamanı regional və beynəlxalq texniki yardımdan istifadə etsin.**

Digər müqavilələrin və insan haqları alətlərinin ratifikasiyası

44. **Komitə qeyd edir ki, üzv ölkənin doqquz əsas insan haqların mexanizmlərinə qoşulması ³ bütün həyat sahələrində qadınların öz hüquqlarından və əsas azadlıqlardan istifadə etməsinə yardım edər. Buna görə də Komitə tövsiyyə edir ki, üzv ölkə Bütün Şəxslərin Məcburi İtmədən Qorunması üzrə Beynəlxalq Konvensiyanı və Uşaq Hüquqları Konvensiyasının Protokolunu ratifikasiya etsin.**

Yekun qeyd şərtlər üzrə davamlılıq

45. **Komitə üzv ölkədən xahiş edir ki, iki il ərzində yuxarıda qeyd olunan 15 (a) və (b) və 23 sayılı tövsiyələr üzrə həyata keçirilən fəaliyyətlər barədə yazılı məlumat versin.**

Növbəti hesabatın hazırlanması

46. **Komitə üzv ölkəni 2019-cu ilin mart ayında altıncı dövrü hesabatı təqdim etməyə dəvət edir.**

47. **Komitə üzv ölkədən xahiş edir ki, bu zaman “Ümumi əsas sənədlər və müqavilə xüsusiyyətli sənədlərin hazırlanması qaydaları da daxil olmaqla Beynəlxalq insan haqları müqavilələri üzrə hesabatların hazırlanması qaydalarından” istifadə etsin. (HRI/MC/2006/3 və Corr.1).**

---

³ İqtisadi, Sosial və Mədəni Həquqlar ğzrə Beynəlxalq Pakt; Mğlki və Siyasi Həquqlar ğzrə Beynəlxalq Pakt; İrqi Ayrısezkiliyin Bğtğn formalarının aradan qaldırılması ğzrə Beynəlxalq Konvensiya; Qadınlara Qarşı Ayrı-sezkiliyin bğtğn formalarının aradan Qaldırılması ğzrə Konvensiya; İşgəncə və digər Qəddar, Qeyri-insani və ya Ləyaqəti alzaldan Rəftar və ya Cəza Əleyhinə Konvensiya; Uşaq Həquqları ğzrə Konvensiya; Bğtğn əməkzi miqrantlar və onların ailə ğzvlərinin mğdafiasğ ğzrə Beynəlxalq Konvensiya; Məcburi İtmədən Qorunma ğzrə Beynəlxalq Konvensiya; Əlilliyi olan şəxslərin həquqlarının mğdafiasinə dair Beynəlxalq Konvensiya.